

Open blik naar de toekomst na 30 jaar Kinderrechtenverdrag

20 NOVEMBER 1989

Dertig jaar geleden. Geschiedenis wordt geschreven. De VN keurt het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) ofwel het Kinderrechtenverdrag goed. Een mijlpaal. Want kinderen worden op dat moment officieel erkend als volwaardige deelnemers aan de maatschappij.

Het Kinderrechtenverdrag gaat over alles waar kinderen mee te maken kunnen krijgen vanaf hun geboorte tot ze 18 jaar zijn. Het gaat over voeding, school, wonen en gezondheid. Over geloof, ouders en vrienden. Maar het gaat ook over mishandeling, kinderarbeid, oorlog en vluchten. Het Kinderrechtenverdrag geeft belangrijke uitgangspunten en verplichtingen mee. Alles om ervoor te zorgen dat kinderen veilig kunnen opgroeien en zich optimaal ontwikkelen. 196 landen hebben intussen het Kinderrechtenverdrag ondertekend en geratificeerd. Dit betekent dat deze 196 landen verplicht zijn het Kinderrechtenverdrag na te leven.

EEN HISTORISCH MOMENT

Kinderrechten zijn ontstaan uit mensenrechten, maar kinderen zijn een bijzondere soort mensen. Enerzijds hebben kinderen nood aan meer bescherming dan volwassenen, anderzijds moet het verdrag ervoor zorgen dat ze als volwaardige burgers worden beschouwd met een eigen beslissingsrecht over hun leven en de maatschappij.

Belangrijk om te weten:

- Kinderrechten gelden **voor alle kinderen**.
- Er mag **geen onderscheid** gemaakt worden op basis van afkomst, leeftijd, geslacht of welk ander criterium dan ook. De Belgische overheid moet instaan voor de kinderrechten van elk kind in ons land.
- Het kinderrechtenverdrag is **ondeelbaar**. Elk kinderrecht is even belangrijk, het ene recht bestaat niet zonder het ander. Het Kinderrechtenverdrag moet als geheel bekeken worden, je kunt er geen rechten uit 'kiezen'. Een kinderrechtenbeleid verbindt alle levensdomeinen.
- **Het belang van het kind** staat voorop. In elke beslissing die genomen wordt over een kind door een rechter, een ouder, een leerkracht, de overheid ... moet het belang van het kind een eerste overweging zijn (art.3).
- Elk kind heeft **het recht om te leven en om zich te ontwikkelen** (art.6).
- **Participatie van kinderen** is de basis.
- Revolutionair aan het Kinderrechtenverdrag is dat het kind voor het eerst wordt gezien als **een zelfstandige drager van rechten**. Elk kind moet toegang krijgen tot informatie om zijn mening te vormen (art.17), mag die mening uiten (art.13) en er moet met die mening ook rekening gehouden worden (art.12).
- Het Kinderrechtenverdrag is er gekomen om **kinderen te beschermen** tegen oorlog, geweld en onrecht. De strijd voor gelijke rechten voor alle kinderen, start bij de kinderen die in hun rechten geschonden worden.

Om er voor te zorgen dat de landen die het Kinderrechtenverdrag hebben ondertekend en geratificeerd hun verplichtingen naleven, werd het VN-kinderrechtencomité opgericht. Het Kinderrechtencomité vraagt om de 5 jaar een overheidsrapport op met een officiële stand van zaken over de naleving van het Kinderrechtenverdrag en doet eveneens beroep op een aantal onafhankelijke schaduwrapporten van gespecialiseerde kinderrechtenorganisaties, de zgn. alternatieve rapporten.

Het toezicht- en rapportageproces maken het Kinderrechtenverdrag bindend want kinderrechten zijn zo essentieel dat ze nooit vrijblijvend mogen zijn.

KINDERRECHTEN, HET DNA VAN DE KINDERRECHTENCOALITIE

Zeven jaar na de goedkeuring van het Kinderrechtenverdrag door de VN, werd in 1996 de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen opgericht door de Bond van Grote en Jonge Gezinnen, Defence for Children België, de Dienst Alternatieve Sanctie en Voogdijraad, vzw Jeugd & Vrede, de Kinder- en jongerentelefoon, de Kinderrechtswinkels, het Nationaal Diensten- en Onderzoekscentrum voor het Spelende Kind, het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Unicef en de vzw Welzijnzorg.

In de Kinderrechtencoalitie verenigden die 10 organisaties zich om specifiek vanuit het gezichtspunt van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) toe te zien op de naleving van het Kinderrechtenverdrag in België en de stem van kinderen te verdedigen in het beleid en in hun leefwereld. Ondertussen bestaat de Kinderrechtencoalitie uit 26 lidorganisaties die samen haar koers bepalen.

Het is de hoofdtaak van de Kinderrechtencoalitie om elke 5 jaar een Alternatief Rapport van de NGO's te publiceren over de naleving van het Kinderrechtenverdrag in België. Ze overhandigt dit rapport aan het VN-Kinderrechtencomité. Zo krijgt de VN niet enkel info vanuit de overheid over de situatie van kinderrechten in België, maar ook vanuit het maatschappelijk middenveld, zijnde de 26 lidorganisaties van de Kinderrechtencoalitie. Een genuanceerd en accuraat beeld van de kinderrechten is hierdoor gewaarborgd, waardoor er een stok achter de deur blijft dat de kinderrechten in België nageleefd worden.

ONZICHTBARE KINDERRECHTEN IN DE KIJKER

Al 24 jaar brengt de Kinderrechtencoalitie mensen, organisaties en hun expertise samen om kinderrechten te promoten en kinderen een stem te geven. Om dat op een grondige manier te doen werkt ze met hoofdthema's, waarbij een specifiek onderwerp uitgebreid wordt bestudeerd. Eerst in besloten klankbordgroepen met experts van overheid en middenveld en nadien met het grote publiek op Open Fora. Participatie van kinderen staat bij die klankbordgroepen en Open Fora centraal.

In 2019 en 2020 werkt de Kinderrechtencoalitie rond het thema '**ONZICHTBARE KINDEREN**'. Bij het opstellen van haar Alternatieve Rapporten stelde de Kinderrechtencoalitie vast dat heel wat problemen van kinderen onderbelicht blijven in officiële cijfers en onderzoek en ook onvoldoende gevat worden door het beleid en hulporganisaties. De rechten van die kinderen komen hierdoor in het gedrang.

Zulke 'onzichtbare kinderen' zijn o.m. dak- en/of thuisloze kinderen, jonge mantelzorgers, kinderen verstoken van onderwijs of jeugdhulp, vermiste kinderen, niet-begeleide kinderen op de vlucht, kinderen met ouders in de gevangenis of kinderen tijdens een echtscheidingsprocedure van de ouders.

De Kinderrechtencoalitie organiseerde in het najaar van 2019 twee Open Fora in het kader van haar jaarthema over onzichtbare kinderen. Op 10 oktober het Open Forum '**KINDEREN OVER LEVEN OP STRAAT**' en op 21 november het Open Forum "**IK BEN JONG EN IK ZORG**" **YOUNG HEROES IN GESPREK OVER MANTELZORG**.

‘KINDEREN OVER LEVEN OP STRAAT’

Dak- en thuisloze kinderen zijn een zeer diverse groep onzichtbare kinderen. Denk bijvoorbeeld aan uit huis gezette gezinnen met kinderen, niet-begeleide kinderen op de vlucht, kinderen weggelopen van huis of uit de jeugdhulpvoorziening, vluchtelingen met kinderen die geen woning vinden of uitgeprocedeerd zijn, of gezinnen die in caravans wonen of gedwongen zijn om een woning te kraken.

“Geen thuis hebben, betekent alleen zijn. Alleen zijn, betekent eenzaamheid. Eenzaamheid betekent vluchten in drank en drugs.”¹

Kinderen een (t)huis bieden, betekent voor kinderen een behoorlijke, veilige en verwarmde woonst (fysiek aspect) dat hen privacy biedt en de mogelijkheid om sociale relaties te onderhouden (sociaal aspect) en waar ze een verblijfszekerheid hebben d.m.v. een juridisch recht als eigendom, huurcontract of ander gebruiksrecht (legaal aspect²).

Momenteel is één op drie thuislozen een kind. Er zitten niet alleen veel kinderen in de thuislozenopvang, ook bij één op vier vorderingen tot uithuiszetting zijn kinderen rechtstreeks betrokken. Ook steeds meer gezinnen met kinderen leven gedwongen dak- of thuisloos.

De dak- en thuislozenpopulatie is drastisch aan het verjongen. De belangrijkste risicofactor voor zowel dak- en thuisloosheid als armoede op latere leeftijd blijft kinderarmoede. Dat dakloosheid elk gezin kan treffen, blijkt alleen in theorie te kloppen.

“Ik heb nog nooit een moeder gehad. Nu noemen ze mij moeder”³

Het Open Forum stond stil bij de gevolgen van het leven op straat op de leefwereld van kinderen. Verschillende jongeren en kinderen namen daarom het woord, daarin bijgestaan door Betonne Jeugd en vzw Jong.

Uit hun getuigenissen bleek dat het leven op straat diepe wonden achterlaat. Het haalt het leven van kinderen overhoop en maakt hun leven onvoorspelbaar. Zullen ze papa en mama terugvinden na schooltijd? Wat zullen ze eten? Zullen ze een rustige nacht kennen? Het leven op straat belemmert hun opvoeding, welzijn en gezondheid en het hypothekeert hun toekomstperspectieven. Bovendien voelen kinderen op straat zich niet aanvaard door de samenleving, zijn ze eenzaam en daardoor zeer kwetsbaar.

Jongeren hebben in die gevaarlijke situatie in de eerste plaats nood aan een eigen onderkomen. Ze willen autonomie ervaren en vertrouwen voelen. Begeleiding moet gebeuren op maat, vraag en tempo van de jongere en mag niet gelden als voorwaarde voor het toekennen van hulp. Voor de jongeren is

¹ Citaat van ervaringsdeskundige jongere op het Open Forum van 10/10/2019.

² Definitie gegeven door Dr. Koen HERMANS, verbonden aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (OE) van de KU Leuven, op het Open Forum van 10/10/2019.

³ Citaat van ervaringsdeskundige jongere op het Open Forum van 10/10/2019.

de kloof met de aangeboden hulpverlening groot want die is vooral gericht op volwassenen en gebeurt volgens een rechten-en-plichten-verhaal waar minderjarigen weinig baat bij hebben.

“Kinderen hebben het recht op een levensstandaard die toereikend is voor hun lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling.”⁴

Dat kinderen om welke reden dan ook op straat leven, vormt een flagrante schending van hun kinderrechten. Het leven op straat legt immers een enorme hypotheek op hun geestelijke en fysieke gezondheid, ontwikkeling en toekomst.

Hoewel het Kinderrechtenverdrag geen specifiek recht bevat op bescherming tegen armoede of tegen dak- en thuisloosheid, bevat het wel een aantal andere rechten die gekoppeld kunnen worden aan de levensdomeinen waarin kinderen getroffen worden door dak- of thuisloosheid. Kinderen hebben recht op onderwijs, vrije tijd, sociale zekerheid (zoals hulp van het OCMW en ziekenfonds), een toereikende levensstandaard, de best mogelijke gezondheidszorg en bescherming tegen mishandeling en verwaarlozing. Bovendien verplicht artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag rechters, ouders, leerkrachten, overheden en instellingen om bij elke beslissing die genomen wordt over een kind of die op een kind rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking heeft, het belang van het kind steeds als eerste overweging te zien.

Het VN-Kinderrechtencomité maakt zich bovendien zorgen over de *“particularly high risk of poverty in families with two unemployed parents, single-parent families and families of non-EU origins”* en *“The extent of inadequate housing, homelessness and forced evictions, as well as cuts in welfare benefits that make children vulnerable to begging.”*⁵

“Ensure that all children in the State party enjoy the right to adequate housing”⁶

Rekening houdende met de inzichten van zowel ervaringsdeskundige kinderen en jongeren, als academici en andere experts op het Open Forum ‘Kinderen over leven op straat’, formuleert de Kinderrechtencoalitie volgende beleidsaanbevelingen om dak- en thuisloosheid bij kinderen te **voorkomen**:

1. Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om op straat te overnachten bij gebrek aan aangepaste opvang aan zijn/haar situatie.
2. Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om langer dan nodig in de opvang te verblijven bij gebrek aan doorstromingsmogelijkheid naar een (begeleid) woonproject voor kinderen of gezinnen met kinderen.

⁴ Citaat van Mieke VAN LAER, advocaat, op het Open Forum van 10/10/2019 verwijzend naar artikel 27 van het Kinderrechtenverdrag.

⁵ Zie Slotbeschouwing 36 (a) en (b), te raadplegen via: https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf.

⁶ Zie Slotbeschouwing 37 (b), te raadplegen via: https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf.

3. Geen enkel kind mag uit een instelling ontslagen worden (ziekenhuis, psychiatrie, jeugdhulpvoorziening, internaat...) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn/haar woonsituatie.
4. Geen enkele uithuiszetting waar kinderen bij betrokken zijn, mag voltrokken worden zonder begeleidings- en herhuisvestingmogelijkheden voor de kinderen en hun gezin.⁷
5. Geen enkele (toekomstige) jongvolwassene mag thuisloos worden als gevolg van de overgangssituatie naar zelfstandigheid.
6. Bestrijd kinderarmoede, wetende dat het de belangrijkste aanleiding is tot dak- of thuisloosheid.

En tot volgende beleidsaanbevelingen om dak- en thuisloosheid bij kinderen **aan te pakken**:

1. Voorzie voldoende, geschikte opvangplaatsen voor kinderen en gezinnen met kinderen.
2. Maak opvang voor kinderen en gezinnen met kinderen cliënt- en doorstromingsgericht als een eerste stap naar een woongericht traject.
3. Vang kinderen en gezinnen met kinderen bij voorkeur op met woongerichte oplossingen.
4. Koppel die woongerichte oplossingen los van verplichte en intensieve begeleidingstrajecten.
5. Pak de wachtlijsten aan in de sociale huisvesting.
6. Wijs sociale huisvesting prioritair toe aan gezinnen met kinderen en hanteer het belang van het kind en de dringende woonbehoefte als doorslaggevende criteria.
7. Bouw housing-first trajecten uit voor jongvolwassenen.

“IK BEN JONG EN IK ZORG” YOUNG HEROES IN GESPREK OVER MANTELZORG

“Mantelzorg komt voort uit liefde. Het begint met kleine dingen om te helpen.”⁸

Kinderen of jongeren die meer dan gebruikelijke (zorg)taken opnemen voor hun mama, papa, broer, zus, vriend of familie, worden ‘jonge mantelzorgers’ genoemd. Zij nemen taken op zich die voor hun leeftijdsgenoten niet aan de orde zijn maar voor hen een vanzelfsprekendheid vormen.

“Ik wist niet dat ik een jonge mantelzorger ben. Ik kende het woord niet eens.”⁹

Zelfs jongeren die mantelzorger zijn, kennen het begrip niet. Zij missen hierdoor hulp, vinden moeilijk lotgenoten en ervaren een taboe om over hun thuissituatie te praten.

Met de steun van iDROPS en Cera bracht de Kinderrechtencoalitie een groep mantelzorgexperts bijeen en startte ze een jongerentraject met een tiental jonge mantelzorgers tussen de 15 en 25 jaar.

Samen met deze jonge mantelzorgers lanceerden we de campagne *YOUNG HEROES* om jonge mantelzorg zichtbaar en bespreekbaar te maken. Thuis, op school maar ook onder jongeren zelf.

⁷ Zie voorbeeld in Denemarken.

⁸ Citaat van Thalia, ervaringsdeskundige op het Open Forum van 21/11/2019.

⁹ Citaat van Mercy, ervaringsdeskundige *Young Heroes*-campagne, zie: www.youngheroes.be.

Interviews met jonge mantelzorgers en een hartverwarmende campagnetrailer zijn te zien op youngheroes.be, een website voor jongeren op zoek naar meer (h)erkenning, informatie of hulp.

“Er is geen pauzeknop. Het blijft altijd in je achterhoofd, 24 op 24”¹⁰

Jongeren die zorg dragen, bouwen vroege en intense levenservaringen op. Dat maakt dat ze op jonge leeftijd al verschillende vaardigheden onder de knie hebben. Ze trekken hun plan in de keuken, het huishouden en soms zelfs met de gezinsadministratie. Bovendien kunnen ze zich makkelijker inleven in situaties van anderen, waardoor ze meer begrip hebben voor hun situatie.

Toch ervaren jonge mantelzorgers ook een aantal belangrijke hindernissen zoals gebrek aan respect of bewustzijn, minder tijd voor zichzelf of voor hobby's, veel piekermomenten, afwezig of te laat op school komen, sociaal isolement, vermoeidheid en concentratieproblemen en negatieve gevoelens of zelfdodingsgedachten.

“Jongeren die zorgen, hebben zelf ook nood aan zorg.”¹¹

Hoewel jonge mantelzorgers veel positieve ervaringen halen uit het zorgen voor iemand, moet erop worden toegezien dat deze groep jongeren voldoende erkenning en ondersteuning krijgt zodat ze hun recht op ontwikkeling, vrije tijd, onderwijs en gezondheid ten volle kunnen beleven.

Kinderen zijn in staat om hulp te bieden aan familieleden, maar moeten daarbij ondersteund worden. Zo niet, moet het kind dat pakket later verwerken¹².

Ouders dragen hier een belangrijke verantwoordelijkheid: zij moeten hun kinderen ondersteuning en erkenning geven voor de geboden hulp. Met de 'kindreflex' kunnen hulpverleners ouders daarbij aardig op weg helpen. De kindreflex bestaat uit 6 stappen:

1. Voer met de ouders een gesprek over de kinderen en het ouderschap.
2. Peil naar de veiligheid thuis en het welzijn van de kinderen.
3. Ondersteun de ouders in zijn/haar rol als ouder.
4. Ga na of er sprake is van verontrusting en bereidheid.
5. Herstel de veiligheid.
6. Betrek een gemandateerde voorziening indien nodig.

Jonge mantelzorgers kijken ook naar scholen om het taboe over het thema te doorbreken, de (thuis)situatie van jonge mantelzorgers te begrijpen en hen te ondersteunen.

Het VN-Kinderrechtencomité doet in haar Slotbeschouwingen 33 (c) en (d) gepaste aanbevelingen om campagnes te voeren voor een positief beeld over de geestelijke gezondheidszorg, om kinderen aan te moedigen om indien nodig psychologische ondersteuning te zoeken, en ervoor te zorgen dat psychologen, psychiaters en gespecialiseerde therapeuten toegankelijk zijn.

¹⁰ Citaat van Stijn, ervaringsdeskundige *Young Heroes*-campagne, zie: www.youngheroes.be.

¹¹ Citaat van Thalia, ervaringsdeskundige op het Open Forum van 21/11/2019.

¹² Citaat van Anke STUER-JESPERS, voorzitter KOPPEling vzw en freelancer Familieplatform, op het Open Forum van 21/11/2019.

Rekening houdende met zowel deze inzichten als die van jonge mantelzorgers zelf en hulpverleningsexperten op het Open Forum 'Ik ben jong en ik zorg', formuleert de Kinderrechtencoalitie volgende **beleidsaanbevelingen** om ervoor te zorgen dat jonge mantelzorgers voldoende erkend en ondersteund worden:

1. Implementeer de 'Kindreflex' in alle hulpverlening voor zorgbehoevende of zieke personen zodat hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op alle familiebanden en kinderen in het gezin en de bredere familie.
2. Implementeer de reflex wanneer ouders of andere met de zorg van het kind belaste familieleden worden opgenomen in ziekenhuizen of andere instellingen, na te gaan of er kinderen in het gezin zijn en waar die kinderen (tijdelijk) terecht kunnen.
3. Ondersteun ouders in hun ouderschap door bewustmakingscampagnes over o.a. de gevolgen van mantelzorg op kinderen en de ondersteunende rol die zelfs zorgbehoevende ouders aan hun kinderen kunnen bieden.
4. Leid hulpverlening op in die ouderschap ondersteunende rol. Bouw bestaande, succesvolle hulpverlening als gezinshulp en familiezorg verder uit.
5. Investeer in het versterken van de veerkracht van jonge mantelzorgers door hen te informeren over jonge mantelzorg en de bestaande hulpverlening, hen ruimte te geven om stil te staan bij hun eigen gevoelens en die te uiten, hen vertrouwenspersonen te bieden via gezinshulp, op school, in het onderwijs, ... en overtuig hen van het belang dat ook zij kind mogen zijn.
6. Vergroot (h)erkenning over jonge mantelzorg. Voer bewustmakingscampagnes over jonge mantelzorg in het onderwijs, de gezondheidszorg, jeugdbewegingen, sportverenigingen, jeugdhuizen en andere, jeugdgerichte plaatsen.
7. Creëer een lotgenotengroep voor en door jonge mantelzorgers of ondersteun hen om dergelijke organisatie(s) op te richten op Vlaams en lokaal niveau.
8. Voer campagnes voor een positief beeld van de geestelijke gezondheidszorg en om kinderen aan te moedigen om indien nodig psychologische ondersteuning te zoeken.
9. Maak psychologische bijstand voor kinderen toegankelijk en kosteloos.
10. Implementeer zorg dragen voor jezelf, mantelzorg en jonge mantelzorg mee op in het leerplan. Reik leerkrachten tools aan om jonge mantelzorg bespreekbaar te maken in groepsverband¹³.
11. Implementeer een statuut voor jonge mantelzorgers in het basisonderwijs, secundair onderwijs en hoger onderwijs.
12. Betrek jonge mantelzorgers bij de implementatie van bovenstaande aanbevelingen.

TOT SLOT

AL 24 jaar werkt de Kinderrechtencoalitie intens samen met diverse organisaties, de overheid en experts om kinderrechten te promoten en een kinderen door participatie een stem te geven. Ook met haar jaarthema Onzichtbare kinderen, is de Kinderrechtencoalitie erin geslaagd om verschillende partners met elkaar en met jongeren in contact te brengen en te laten uitwisselen over 'Kinderen op straat' en 'Jonge mantelzorgers'.

¹³ Bijvoorbeeld de toolkit uitgewerkt door de Young Heroes met tips & tricks voor leraars om het thema in klasverband te bespreken met behulp van een stellingenquiz over jonge mantelzorg Zie: <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/11/tips-en-tricks.pdf> en <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/11/stellingquiz.pdf>.

Die uitwisseling heeft geleid tot twee interessante Open Fora en een succesvolle *Young Heroes*-campagne die is opgepikt in De Morgen en De Standaard, op MNM en op websites als watwat.be en die op sociale media breed werd verspreid en in het Vlaams parlement aanleiding gaf tot twee parlementaire vragen over jonge mantelzorg.¹⁴

Door die uitwisseling komt de Kinderrechtencoalitie bovendien tot beleidsaanbevelingen, gedragen door zowel jongeren en experts, als door haar 27 lidorganisaties. Zo toont de Kinderrechtencoalitie het grote maatschappelijke draagvlak en engagement dat er vandaag, na dertig jaar IVRK, nog steeds is voor de RECHTEN VAN ALLE KINDEREN, ook die van onzichtbare kinderen.

Een draagvlak en engagement dat de Kinderrechtencoalitie met enthousiasme nog eens extra in de verf zal zetten met de publicatie van haar 13e Kinderrechtenforum |2020 *'Zie mij! Onzichtbare kinderen en hun rechten'* en de daarbijhorende campagne.

¹⁴ Parlementaire vragen van 7 november 2019 en 5 december 2019.